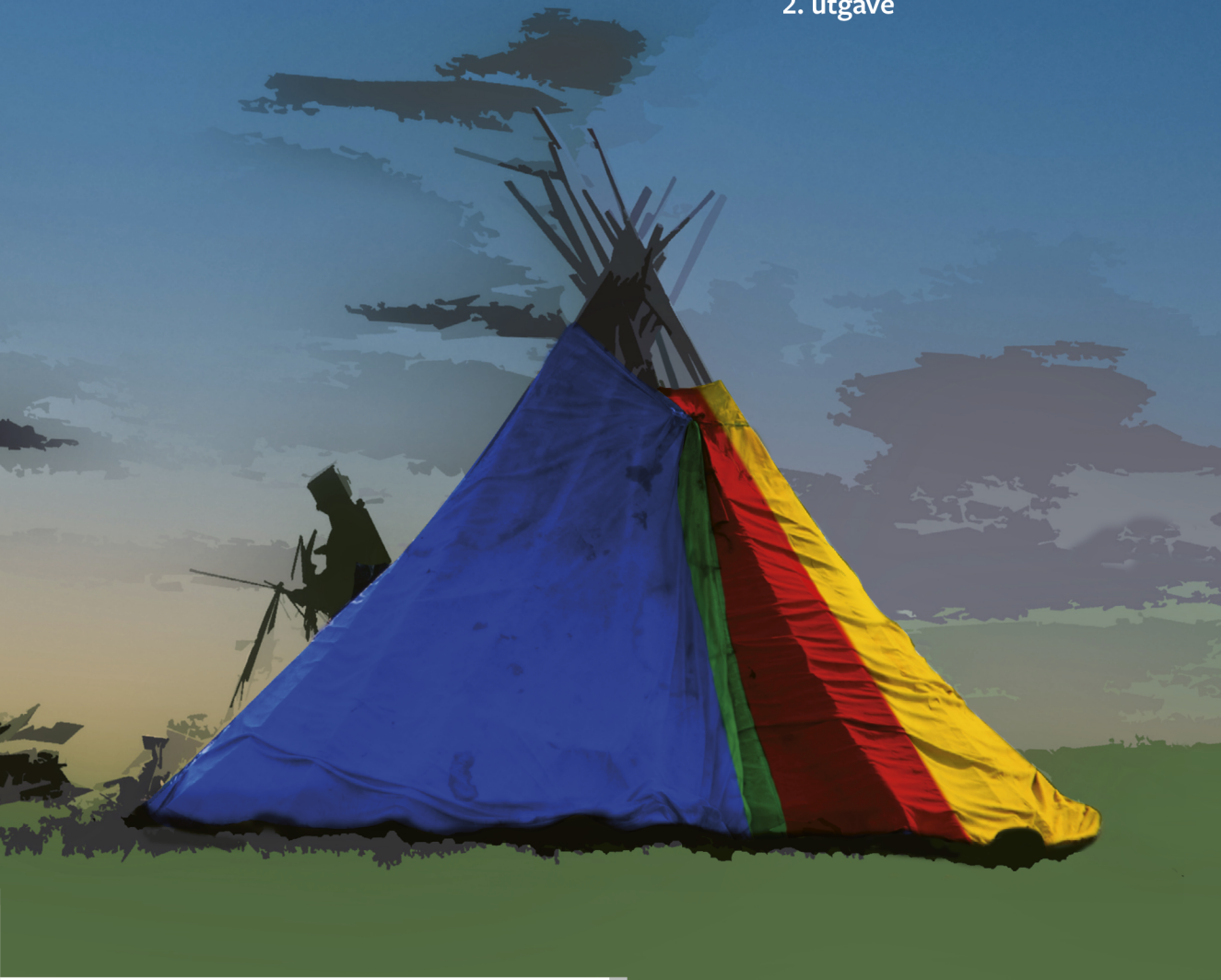

ØYVIND RAVNA

Same- og reindrifftsrett

2. utgave

ÇAPPELEN DAMM AKADEMISK

Øyvind Ravna

Same- og reindrifftsrett

CAPPELEN DAMM AKADEMISK

© Gyldendal Norsk Forlag AS 2019

© Cappelen Damm AS

ISBN 978-82-02-82697-0

2. utgave, 1. opplag 2024

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Cappelen Damm AS er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov eller tillatt gjennom avtale med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Enhver bruk av hele eller deler av utgivelsen som input eller som treningskorpus i generative modeller som kan skape tekst, bilder, film, lyd eller annet innhold og uttrykk, er ikke tillatt uten særskilt avtale med rettighetshaverne.

Bruk av utgivelsens materiale i strid med lov eller avtale kan føre til inndragning, erstatningsansvar og straff i form av bøter eller fengsel.

Omslagsdesign: Øyvind Ravna / Cappelen Damm AS

Sats: Have a Book

Trykk og innbinding: Livonia Print SIA, Latvia

Boken er utgitt med støtte fra Kunnskapsdepartementet ved Lærebokordningen for høyere utdanning, Reindriftens utviklingsfond (RUF) og Det juridiske fakultet, UiT Norges arktiske universitet.

Oversettelse av sammendrag: Ánde Somby (nordsamisk),

Adrian Nystø Mikkelsen (lulesamisk),

Ellen-Sara Sparrok (sørsamisk)

www.cda.no

akademisk@cappelendamm.no

*Dát visot lea mu ruoktu
dát vuonat jogat jávrrit
dát buollašat beaivvážat garradálkkit
Dáid duoddariid ija ja beaivvi bealde
illu ja moraš
oappát ja vieljat
Dát visot lea mu ruoktu
ja mun guottán dan váimmustan*

*Alt dette er min heim
disse fjordene elvene vannene
frosten solskinnnet uværet
Disse viddenes natt og dagside
glede og sorg
Søstre og brødre
Alt dette er min heim og jeg bærer det i hjertet mitt*

*Nils-Aslak Valkeapää,
Ruoktu váimmus/Vindens veier, 1985*

Til mine kjære; Zoia, Per Eivind og Anja

Forord

Det har lenge vært behov for en egen lærebok i reindrifftsrett. Denne boka, som blant annet er rettet inn mot pensumet til spesialfaget i reindrifftsrett ved masterstudiet i rettsvitenskap ved Norges arktiske universitet, har et slikt siktemål. Behovet understrekes av at det har skjedd betydelige endringer i fagområdet det siste tiåret. Gjennom Selbu-dommen fra 2001 ble det klarlagt hvordan samisk naturbruk skulle vektlegges av domstolene. Reindrifftsloven av 2007 dro opp nye linjer for vekten på samiske tradisjoner og forvaltningen av interne forhold i reindrifften, herunder den enkelte reineiers privatrettslige stilling. I 2013 ble loven revidert, noe som har medført betydelige endringer av offentlig forvaltning og styring av reindrifften.

Det har også skjedd vesentlige endringer i forvaltningsordningen for ressursområdene i det samiske reinbeiteområdet i Finnmark. Her ble finnmarksloven gjort gjeldende med virkning fra 1. juli 2006, hvor Finnmarkseiendommen ble opprettet som nytt grunneier- og forvalterorgan og hvor det ble lagt betydelig vekt på folkeretten i forvaltningen av disse samiske kjerneområdene. Gjennom loven ble det også initiert en rettskartleggingsordning som har skapt ny rettspraksis.

For de samiske områdene sør for Finnmark avga Samerettsutvalget II en utredning med forslag til ny forvaltningsordning i 2007, hvor det blant annet er foreslått en forvaltningsmodell og en rettskartleggingsordning ikke ulik de som er iverksatt i Finnmark. Våren 2018 avga Statsallmenningslovutvalet forslag til ny fjellov i NOU 2018: 11. Også dette forslaget vil ha betydning for bruks- og rettsforhold i de samiske områdene i Midt-Norge.

Videre er det blitt avsagt en rekke betydningsfulle høyesterettsdommer de siste årene. Stjernøya-dommen, Sara-dommen, Nesseby-dommen og Femund-dommen er bare noen av disse. Alle disse dommene har hatt – og vil ha betydning – for samisk reindrift. Flere av dem reiser dessuten folkerettslige problemstillinger som i liten grad har vært drøftet i litteraturen tidligere.

Boka sikter ikke bare mot studenter og ansatte ved juridiske fakulteter og andre høyere læresteder hvor det undervises i same- og reindrifftsrett. Den vil også være relevant for praktikere som advokater, dommere og ansatte i forvaltningen.

Ut over rene reindrifftsrettslige temaer dekker boka også tilgrensende emner innen sameretten, som samiske land- og ressursrettighetsspørsmål, herunder internasjonal urfolksrett innrettet mot å ivareta samisk kultur og materielle kultur-yringer. Boka tar også for seg rettskilder og metodiske spørsmål som er spesielle for så vel reindrifftsretten som andre deler av sameretten. Tittelen *Same- og reindrifftsrett* er derfor dekkende for bokas tema og innhold.

Takk til Jens Edvin A. Skoghøy, Kirsti Strøm Bull, Jan Åge Riseth, Gunnar Eriksen, Johan Aulstad, Susanne Vars Buljo, Ánde Somby og Jon Gauslaa, som alle har lest deler av manuskriptet og kommet med gode og nyttige innspill. En særlig takk til sistnevnte, som også har gjort et uvurderlig arbeid som konsulent for boka. Takk også til forfattere av litteratur og utredninger som har vært til støtte og inspirasjon i arbeidet. Det gjelder i særdeleshet Kirsti Strøm Bull, Susann Funderud Skogvang og forfatterne av Samerettsutvalgets utredning *Den nye sameretten*.

Takk også til Reindrifftens utviklingsfond som har støttet arbeidet med boka økonomisk, noe som har vært vesentlig både for å komme i gang med arbeidet og å kunne gjennomføre det.

Mine gode kollegaer, og da særlig medlemmene av Forskergruppa for same- og urfolksrett, har vært til inspirasjon og god støtte i arbeidet med boka, takk også til dere. Studentene jeg har hatt glede av å undervise på det obligatoriske faget i *samerett*, spesialfaget i *reindrifftsrett* og det engelskspråklige *Indigenous Peoples rights to land, resources and livelihood*, takkes også. Gjennom forelesninger og seminarer med meningsutvekslinger og spørsmål har jeg fått betydelige innspill og spørsmål som har kommet til nytte i arbeidet med boka. Takk også til Gyldendal og forlagsredaktør Anne Birgitte Songe og tekstkonsulent Ellen Krystad for godt og grundig redaksjonelt arbeid.

Til slutt en stor takk til min familie og i særdeleshet Per Eivind, Anna og Zoia, som har inspirert og støttet meg i arbeidet og akseptert at det har blitt noen færre kvelder sammen i lange høst- og vintermåned.

Tromsø, 15. april 2019

Øyvind Ravna

Forord til 2. utgave

Det har skjedd mye av betydning for same- og reindrifftsretten etter at første utgave av denne boka kom ut i 2019. Dette gjelder innen både lovgivning, rettspraksis, forskning og utredningsarbeid.

Innen lovgivning kan det særlig pekes på endringene i sameloven, med et nytt kapittel om konsultasjoner og oppdaterte regler om språk, samt at samene er blitt anerkjent som folk og urfolk i Kongeriket Norges Grunnlov i mai 2023. Sommeren 2023 ble også plan- og bygningsloven endret, noe som har betydning for reindriftens arealvern.

Når det gjelder rettspraksis, er det etter 2019 avsagt flere dommer av vesentlig betydning for sameretten. Av størst betydning er nok HR-2021-1975-S (Fosen), som ikke bare endrer norsk ekspropriasjonsrett i reindrifftsområder, men som også legger klare føringer på hvordan internasjonale menneskerettigheter Norge er forpliktet av, skal anvendes ved inngrep i samiske områder. En annen viktig dom, som kom rett før siste korrektur av boka, er HR-2024-982-S (Karasjok). I dommen kom et knapt flertall til at Finnmarkseiendommen, og ikke Karasjoks befolkning i fellesskap, eier utmarka i kommunen. Det utelukket imidlertid ikke at enkeltperson, bygdelag eller siidaer kan ha eiendomsrett til sine områder. Som storkammerdom legger det betydelige føringer på den videre rettskartleggingen i Finnmark. Også HR-2021-1429-A (Saarivuoma) bør nevnes. Den viser at det er vesentlige begrensninger i lovgivers myndighet til å regulere reindrifftsrettigheter grunnet i alders tids bruk.

Når det gjelder forskning og utredningsarbeid, er Finnmarkskommisjonens to rapporter for felt 4 Karasjok (eiendoms- og bruksrett og interne rettsforhold i reindrifften) svært interessante og på hver sin måte vektige bidrag til forståelsen av sameretten. Annen ny forskning om både retts- og eiendomshistorie og om sider av den internasjonale urfolksretten Norge er bundet av, er også innarbeidet i boka. Blant disse er også egne studier av samisk eiendoms- og rettshistorie, publisert i *Tidsskrift for rettsvitenskap* og *Historisk tidsskrift*, og en undersøkelse av reglene om tilbakeføring av råderett i internasjonal urfolksrett, gjort sammen med Bendik Midtkandal, publisert i førstnevnte tidsskrift. Reindrifften i Trollheimen og den grenseoverskridende reindrifften mellom Norge og Sverige har også fått plass i denne utgaven.

Dette er således en ny og i betydelig grad omarbeidet utgave av boka som kom ut i 2019. De vesentligste endringene, ut over innarbeiding av det nye stoffet, består i at det tidligere kapitlet om konstitusjonelt og folkerettslig vern av samisk kultur er delt i tre: Den konstitusjonelle delen er flyttet til et nytt kapittel 2, mens den folkerettslige delen er delt opp slik at rettsreglene generelt og deres betydning i norsk rett framstilles i kapittel 6, mens den mest sentrale materielle retten, som nå er organisert tematisk, framstilles i kapittel 7. Dette er gjort for å gjøre boka mer praktisk og pedagogisk relevant samtidig som det også har åpnet for å knytte internasjonal og nasjonal rett bedre sammen. For øvrig erfarer man at det er mye som kan gjøres bedre i en tidligere tekst. Gjennomarbeidingen av kapitlene har åpnet både for å gå dypere i noen deler, samt for å gjøre boka mer metodisk og pedagogisk relevant i andre. Totalt sett har det bidratt til at dette er blitt en mer omfattende bok med grundigere og mer pedagogiske drøftinger.

Noen vil kanskje savne henvisninger til forslagene til Sametingets reindriftslovs forslag til endret reindriftslov, som jeg ledet i perioden 2020 til 2022. Da det fortsatt er knyttet usikkerhet til i hvilken grad dette forslaget vil bli tatt videre i lovprosessen, får det ligge til tredje utgave av boka.

Takk til Jon Gauslaa, som også denne gang har gjort et godt og grundig arbeid som konsulent for boka. Takk også til Jens Edvin A. Skoghøy og Bendik Midtkandal for lesning av deler av de nye kapitlene og for gode og nyttige innspill.

Takk også denne gang til Reindriftens utviklingsfond og Det juridiske fakultet ved Norges arktiske universitet, som har støttet arbeidet med boka økonomisk, noe som har vært viktige bidrag til utgivelsen av denne andre utgaven.

Mine gode kollegaer på Det juridiske fakultet på Norges arktiske universitet, og da særlig medlemmene av Forskergruppa for same- og urfolksrett, har også denne gang vært til inspirasjon og god støtte i arbeidet med boka. Det samme gjelder studentene jeg har hatt glede av å undervise og veilede i same- og reindriftsrett: takk til dere alle. Takk også til Cappelen Damm og forlagsredaktør Hans Andres Tvedt, som jeg har vært heldig å få samarbeide med siden min første akademiske utgivelse i 2008, og som også denne gang har gjort et godt og grundig redaksjonelt arbeid. Takk også til manusredaktør Natasja Harung, for tålmodighet og godt og grundig arbeid med alt fra språk til referanser og fotnoter.

Til slutt stor takk til min familie og i særdeleshet Per Eivind, Anja og Zoia, som ikke bare har vist tålmodighet, men også har inspirert og støttet meg i arbeidet.

Tromsø, 5. juni 2024

Øyvind Ravna

Innhold

Sammendrag	25
Čoahkkáigeassu davvisámegillii.....	25
Tjoahkkájgæsos julevsámegiellaj.....	26
Iktedimmie áarjelsaemien.....	27
Summary in English.....	28
Kapittel 1	
Innledning	30
1.1 Reindrifftsrett og rettsforhold om samisk naturbruk.....	30
1.2 Samer, samerett og samepolitikk.....	32
1.3 Den samiske reindriftens plass i det norske samfunn.....	36
Kapittel 2	
Noen grunnleggende temaer fra samerett og samepolitikk	39
2.1 Det konstitusjonelle vernet av samisk kultur, språk og samfunnsliv.....	40
2.1.1 Grunnloven § 108 og dens bakgrunn og formål.....	40
2.1.2 Rettslig betydning.....	42
2.1.3 Rettighets- og pliktsubjekt.....	45
2.1.4 Etter modell av FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 27.....	46
2.2 Sametinget, Sametingets valgmanntall og andre samiske forhold.....	46
2.2.1 Begrunnelsen for å opprette Sametinget.....	46
2.2.2 Sametingets organisering.....	48
2.2.3 Sametingets arbeidsområder og myndighet.....	49
2.2.4 Konsultasjonsretten.....	51
2.2.5 Sametingets valgmanntall.....	52
2.2.6 Kong Haralds tale i 1997 og dens betydning.....	53
2.2.7 Sannhets- og forsoningskommisjonen.....	56

2.3	Samiske språk og forvaltningsområdet for samiske språk	58
2.3.1	Samiske språk.....	58
2.3.2	Forvaltningen av samiske språk i Norge	60
2.4	Sammenhengene mellom reindrifftsloven og reindrifftspolitikken.....	64
2.4.1	Reindrifftslovens formål og virkeområde.....	64
2.4.2	Reindrifftspolitikken utvikling og virkningen på reindrifftslovens formål.....	68
2.5	Samiske forhold og samisk reindrift i andre land	73
2.5.1	Innledning.....	73
2.5.2	Sverige	73
2.5.3	Finland.....	77
2.5.4	Russland.....	79
2.6	Minoriteter og minoritetsvern	81
2.6.1	Samene som språklig og etnisk minoritet	81
2.6.2	Nasjonale minoriteter i Norge	81

Kapittel 3

	Et blikk inn i samenes historie.....	86
3.1	Eldre historie	87
3.1.1	Førkristen tid	87
3.1.2	En egen samisk samfunnsorganisering.....	89
3.2	Sameland innlemmes i Norge og nabolandene.....	91
3.2.1	Grensene dras opp i Sápmi.....	91
3.2.2	Tamreindrifften finner sin plass i det samiske samfunnet	93
3.2.3	Finneodel og finnerydninger.....	95
3.2.4	Siidaordningen	96
3.3	En mer framtreddende stat.....	98
3.3.1	Varierende oppfatninger om samisk kultur.....	98
3.3.2	Sjøsamene hadde etablerte rettigheter til sin jord	104
3.3.3	Jordresolusjonen av 1775.....	106
3.3.4	Stadielæren	110
3.3.5	Fornorskingsperioden.....	112
3.3.6	Læren om statens umatrikulerte grunn.....	118
3.4	Revitalisering.....	125
3.4.1	En kultur i oppløsning?.....	125
3.4.2	En ny same- og minoritetspolitikk.....	126
3.4.3	Rettsvern for samisk kultur og samerett som akademisk disiplin ..	132

Kapittel 4

Reindrifftsrettens og reindrifftslovgivningens utvikling 139

4.1 Anerkjennelse av samisk sedvanerett 140

 4.1.1 Lappekodisillen av 1751..... 140

 4.1.2 «Man maa opretholde og beskytte den Brugsret som [samene har]»..... 143

 4.1.3 Grensestengningen i 1852 og særlovgivning for Finnmark 144

4.2 Avviklingsperioden – «tålt bruk» med vikeplikt for jordbruket 146

 4.2.1 «Framrykningsteorien» og Høyesteretts omfavelse av den 146

 4.2.2 Felleslappeloven, lappekommisjonene, objektivt fellesansvar og distriktsinndeling 149

 4.2.3 Distriktsinndelingen i Finnmark 151

 4.2.4 Tilleggslappeloven – hindre «ekspansjon» og redusere reintall 152

 4.2.5 «Grænsene [...] maa efter Forholdets Natur blive vikende» 153

 4.2.6 Den indre kolonisasjon 155

 4.2.7 Begrensninger i den tradisjonelle grensekryssende reindrifften..... 157

 4.2.8 Reindrifftsloven av 1933 162

 4.2.9 Rettsoppfatningen kom til uttrykk i rettspraksis..... 165

4.3 Anerkjennelse som næring 172

 4.3.1 Samenes bruk er ingen «uskyldig nyttesrett»..... 172

 4.3.2 Fortsatt fravær av rettsvern ved omdanning av reinbeiter til jordbruksmark 173

 4.3.3 Flyttsamene som etnisk gruppe bærer reindrifftsretten, Rt. 1975 s. 1029..... 174

 4.3.4 Reindrifftsloven av 1978 176

 4.3.5 Rettspraksis på slutten av 1900-tallet og inn i 2000-tallet..... 180

4.4 Anerkjennelse som bruksrett med privatrettslig vern 183

Kapittel 5

Rettskilde- og metodelære i same- og reindrifftsretten 187

5.1 Innledning..... 188

5.2 Samerettens tredeling 189

5.3 Samisk rett..... 191

 5.3.1 Samiske sedvaner og rettsoppfatninger 191

 5.3.2 Kategorier av samiske sedvaner 194

 5.3.3 Samiske sedvaners vekt som rettskilde..... 197

 5.3.4 Samiske sedvaner i møte med nasjonal rett (ILO-169 artikkel 8) ... 199

 5.3.5 Plikten til å anvende samisk sedvanerett..... 203

5.4 Internasjonal minoritets- og urfolksrett 205

 5.4.1 Internasjonal rett og samerett 205

5.4.2	Hva er rettskilder i internasjonal rett.....	206
5.4.3	Tolkningen av internasjonale konvensjoner.....	207
5.5	Rettskildene i same- og reindriftrretten	211
5.5.1	Autoritative rettskilder	211
5.5.1.1	<i>Lovgivning</i>	211
5.5.1.2	<i>Høyesterettspraksis</i>	213
5.5.1.3	<i>Særlig om Sametingets arbeidsdokumenter og forarbeidene til Finnmarksloven</i>	215
5.5.2	Sedvaner eller etablert praksis	215
5.5.3	Reelle hensyn.....	218
5.5.4	Sekundære rettskilder	219
5.6	Særlige metodespørsmål	220
5.6.1	Muntlige overleveringer	220
5.6.2	Bruk av ikke-varig (organisk) materiale.....	221
5.6.3	Språklige og kulturelle forskjeller	221
5.6.4	Egen karakteristik av retten er ikke avgjørende for dens karakter	222
5.6.5	Kildekorreksjon og kildekritikk.....	223
5.6.6	Hensynet til samisk bruk, reinens natur og rettighetenes art	225
5.6.7	Betydningen av særlige metodespørsmål for annen samisk bruk enn reindrift.....	225
5.7	Samerettens tverrfaglighet.....	226
5.7.1	Retts sosiologisk og sosialantropologisk metode.....	226
5.7.2	Retts historie som rettskilde.....	228
5.8	Rettspolitiske drøftinger.....	230

Kapittel 6

Internasjonal minoritets- og urfolksrett – de mest sentrale rettslige instrumentene.....

6.1	FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 27.....	233
6.1.1	Bakgrunn, rekkevidde og rettskildemessig vekt.....	233
6.1.2	Rettighets- og pliktsubjekter.....	236
6.1.3	Hvilke former for kulturutøvelse er statene forpliktet til å beskytte?	238
6.1.4	Også krav om positive tiltak	240
6.1.5	Betydning i norsk rett.....	244
6.1.6	Oppsummert	246
6.1.7	Håndheving og kontrollorgan	246
6.2	ILO-konvensjon nr. 169.....	249
6.2.1	Bakgrunn	249
6.2.2	Rettighets- og pliktsubjekter – definisjon av urfolk (artikkel 1).....	255

6.2.3	Rettslig betydning i norsk rett.....	258
6.2.4	Fleksibel gjennomføring (artikkel 34).....	263
6.2.5	Håndheving	264
6.3	FNs erklæring om urfolks rettigheter	266
6.3.1	Bakgrunn	266
6.3.2	Betydning i norsk rett.....	269
6.3.3	FNs spesialrapportør for urfolks rettigheter	272
6.4	FNs konvensjon mot rasediskriminering.....	274
6.4.1	Bakgrunn	274
6.4.2	Forbud mot diskriminering på grunn av rase, hudfarge m.m.....	274
6.4.3	Betydning i norsk rett.....	276
6.4.4	Rasediskriminering i samisk sammenheng.....	279
6.5	Andre relevante internasjonale instrumenter.....	283
6.5.1	FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter.....	283
6.5.2	Nordisk samekonvensjon.....	284
6.5.3	FNs konvensjonen om biologisk mangfold	287
6.5.4	Den europeiske menneskerettighetskonvensjon.....	288
6.5.5	FNs konvensjon om barnets rettigheter	288

Kapittel 7

	Folkerettslig vern av samisk kultur.....	290
7.1	Retten til selvbestemmelse	291
7.1.1	Retten til selvbestemmelse og dens rettslige grunnlag	291
7.1.2	Selvbestemmelsesretten for urfolk og dens innhold	292
7.1.3	Særlig om ILO-169 artikkel 7 og UNDRIP artikkel 32 (1).....	295
7.1.4	Fritt, forhåndsinformert samtykke	298
7.1.5	Retten til selvbestemmelse for samer i norsk rett.....	301
7.2	Retten til å bli konsultert og til å delta i beslutningsprosesser.....	304
7.2.1	Konsultasjon gjennom hensiktsmessige prosedyrer (ILO-169 artikkel 6).....	305
7.2.2	Deltakelse der staten har beholdt eiendomsretten (ILO-169 artikkel 15)	307
7.2.3	Deltakelse i beslutninger om tiltak som griper inn i kulturforankrede næringer (SP artikkel 27)	311
7.2.4	Konsultasjonsplikten i intern norsk rett.....	314
	7.2.4.1 <i>Konsultasjonsavtalen og Samerettsutvalgets lovforslag..</i>	314
	7.2.4.2 <i>Konsultasjonsplikten i sameloven (§ 4-1)</i>	315
	7.2.4.3 <i>Hvem skal konsulteres – og hvem har konsultasjonsplikt (§§ 4-2, 4-3 og 4-4)?</i>	318

7.2.4.4	Varsling av saker og formål med konsultasjonene (§§ 4-5 og 4-6).....	321
7.2.4.5	Følgene av brudd på konsultasjonsplikten	323
7.3	Retten til land og naturressurser forankret i vern av minoriteters rett til kulturutøvelse.....	324
7.3.1	Vern mot inngrep i landområder, territorier og naturressurser	324
7.3.2	Vernet omfatter både kulturspesifikke og tradisjonelle næringer, samt bruk av moderne teknologi	328
7.3.3	Plass i norsk rettspraksis.....	330
7.3.4	Vern av det materielle grunnlaget for urfolks kulturutøvelse.....	333
7.3.4.1	En terskel for lovlige inngrep.....	333
7.3.4.2	Fortsatt utbytte av kulturforankret næring er påkrevd.....	336
7.3.4.3	Kan et lovstridig inngrep gjøres lovlig ved samtykke?.....	339
7.3.4.4	Intet rom for forholdsmessighetsvurderinger.....	341
7.3.4.5	Tilpasningsplikt, avbøtende tiltak og kulturell tilpasning	342
7.3.4.6	Betydningen av det grønne skiftet.....	343
7.3.4.7	Plikt til aktsomhetsvurderinger for å forebygge menneskerettsbrudd	346
7.3.4.8	Inngrepsvernet gjelder ikke ved interne tiltak i reindriften	347
7.3.5	Oppsummert om vern mot inngrep i urfolks kulturutøvelse.....	349
7.4	Retten til land og naturressurser forankret i urfolks tradisjonelle bruk av land og vann.....	350
7.4.1	Eiendoms- og bruksrettigheter.....	350
7.4.1.1	Rekkevidden i marine områder.....	351
7.4.1.2	Eiendomsrett og bruksrett – ILO-169 artikkel 14 (1), UNDRIP artikkel 26 og RDK artikkel 5 bokstav d (v).....	352
7.4.1.3	Eksklusiv eller dominerende bruk	358
7.4.1.4	Rettighetssubjekt for bruks- og eiendomsrett.....	360
7.4.1.5	Karakteren av rettighetene som skal anerkjennes.....	361
7.4.1.6	Krav til identifisering – ILO-169 artikkel 14 (2).....	363
7.4.1.7	Krav til hensiktsmessig ordning for rettsavklaringen – ILO-169 artikkel 14 (3).....	366
7.4.1.8	Intern selvbestemmelsesrett og anerkjennelse av kollektiv eiendomsrett til landområder og ressurser.....	369
7.4.2	Restitusjon og gjenoppretting.....	370
7.4.2.1	Restitusjonsregelen i ILO-169 artikkel 14 (1).....	370
7.4.2.2	Restitusjonsregelen i UNDRIP artikkel 28 (1)	373
7.4.2.3	Restitusjonsregelen i norsk rett.....	375
7.4.3	Oppsummering.....	378

Kapittel 8

Erverv og anerkjennelse av bruks- og eiendomsrett 379

8.1 Eiendomsbegreper og ervervs måter 380

 8.1.1 Bruksrett og eiendomsrett..... 380

 8.1.2 Allmenningensrett..... 382

 8.1.3 Ervervs måter 387

8.2 Hevd og alders tids bruk 388

 8.2.1 Bakgrunn og formål..... 388

 8.2.2 Bruksvilkåret 390

 8.2.3 Tidsvilkåret, herunder om krav til fast tilstelning 391

 8.2.4 God tro-vilkåret..... 394

 8.2.5 Kollektiv hevd..... 396

 8.2.6 Subjektive forhold..... 397

 8.2.7 Differanseprinsippet 398

 8.2.8 Impedimenthevd..... 403

 8.2.9 Hevd og alders tids bruk – hva er forskjellene?..... 404

8.3 Andre ervervs- og bevisgrunnlag..... 406

 8.3.1 Lokale sedvaner 406

 8.3.2 Festnede rettsforhold..... 407

 8.3.3 Mothevd og frihevd 409

8.4 Hevd og alders tids bruk tilpasset samiske forhold..... 410

 8.4.1 Et rettslig skifte åpner for å vektlegge samisk rett og rettsoppfatninger 410

 8.4.2 Selbu-dommen..... 412

 8.4.3 Rettsanvendelsen – utledet fra Selbu-dommen 413

 8.4.4 Relevansen av Selbu-dommen og Svartskog-dommen i dag..... 416

8.5 Særlig om rettsanvendelsen ved interne tvister i reindriften 417

 8.5.1 Reindriftssiidaer har rettsvern overfor andre reindriftssiidaer 417

 8.5.2 Internasjonal rett og gjeldende nasjonal rett 418

 8.5.3 Bruksvilkåret 418

 8.5.4 Tidsvilkåret..... 423

 8.5.5 God tro-vilkåret, sedvaner og tinglysning..... 424

 8.5.6 Rettssuksesjon..... 429

 8.5.7 Differanseprinsippet 431

 8.5.8 Siidagrenser og tradisjonelle regler..... 433

8.6 Oppsummering..... 436

Kapittel 9

Reindriftens rettsgrunnlag og vern mot inngrep i nasjonal rett	439
9.1 Grunnet i alders tids bruk og nærmere regulert i loven.....	440
9.1.1 Gjeldende rett om reindriftens rettsgrunnlag.....	440
9.1.2 Et tilbakeblikk på rettsutviklingen.....	444
9.2 Bevisbyrderegelen.....	447
9.2.1 Korssjøfjell-dommen avdekker hull i reindriftens rettsvern.....	447
9.2.2 Presumsjon om eksistens av reinbeiterett innen det samiske reinbeiteområdet.....	450
9.2.3 Uten klare rettsregler vil samisk reindrift ikke kunne opprettholdes.....	452
9.2.4 En bevisbyrderregel, men ikke strengere enn at det kreves sannsynlighetsovervekt.....	453
9.2.5 De aksessoriske reindriftsrettighetene.....	456
9.3 Ekspropriasjonsvern i nasjonal rett.....	456
9.3.1 Almennelige ekspropriasjonsrettslige regler.....	456
9.3.2 Ekspropriasjonsvern utviklet gjennom rettspraksis.....	459
9.3.3 Inngrep grunnet vanlig utnytting av eiendom til landbruksformål (§ 63).....	463
9.3.4 Tålegrense og tilpasningsplikt.....	468
9.3.5 Ekspropriasjon for å sikre reinbeitearealer.....	471
9.4 Særlig om reindriften i Trollheimen.....	472
9.4.1 Forsøkt regulert bort i 1897 og i Trollheimen-dommen i 1981.....	472
9.4.2 Dagens reindrift i Trollheimen og forslag for framtidig sikring.....	473

Kapittel 10

Reindriftens organisering og rettssubjekter	475
10.1 Innledning.....	476
10.2 Retten til å eie rein.....	478
10.2.1 Må være av samisk ætt og av reindriftsfamilie (reintl. §§ 9 og 32)...	478
10.2.2 Må inngå i en siidaandel.....	479
10.2.3 Dispensasjonsadgang.....	480
10.2.4 Verddeforhold.....	482
10.2.5 Plikter.....	483
10.3 Siidaandel.....	483
10.3.1 Rettigheter og plikter.....	483
10.3.2 Overføring av ansvaret som leder av siidaandel (§ 15).....	485
10.3.3 Avvikling av siidaandel (§ 16).....	489
10.3.4 Sideordnet rekrutteringsandel (§ 12).....	491
10.4 Siida og beiteland.....	492

10.4.1	Siidaens plass i reindrifstloven	492
10.4.1.1	Om siidaen.....	492
10.4.1.2	Kort lovhistorikk.....	493
10.4.1.3	Seiland-dommen (Rt. 2000 s. 1578)	494
10.4.1.4	Siidaens posisjon etter gjeldende rett.....	496
10.4.1.5	Partsevne.....	500
10.4.1.6	Sommersiida og vintersiida	502
10.4.2	Siidaen i tradisjon og sedvane	505
10.4.2.1	Omgruppering og dynamikk.....	505
10.4.2.2	Arv av beiteland	506
10.4.2.3	Intern fordeling av beiteland.....	507
10.4.2.4	Samerettsutvalgets rettsgruppe: Uskrevne normer definerer gruppens områder.....	509
10.4.2.5	Utredningen om samiske sedvaner og rettsoppfatninger i NOU 2001: 34.....	510
10.4.3	Sedvanerettslige oppfatninger blant reindrifstutøvere.....	513
10.4.3.1	Hvem er rettshaver til reinbeitearealene?.....	513
10.4.3.2	Tradisjonelle regler for bruk av områder som to eller flere siidaer har rett til å bruke	514
10.4.3.3	Adgangen til å gå inn på andre siidaers landområder.....	515
10.4.4	Oppsummering.....	515
10.5	Reinbeitedistrikt og reindrifstfolket som felles gruppe.....	516
10.5.1	Distriktsinndeling.....	516
10.5.2	Distriktsstyret og fellesinteressene.....	519
10.5.3	Representasjon i reindrifststyret og FeFo-styret.....	520
10.5.4	Norske Reindrifstsamers Landsforbund.....	521
10.6	Offentlig styring og forvaltning	521
10.6.1	Administrativ inndeling og styring av det samiske reinbeiteområdet.....	521
10.6.2	Landbruks- og matdepartementet.....	525
10.6.3	Reindrifststyret.....	525
10.6.4	Landbruksdirektoratet avdeling reindrift.....	527
10.6.5	Statsforvalteren	529
10.6.6	Reindrifstavtalen.....	531
10.6.7	Jordskifterettene.....	533

Kapittel 11

Reindrifstrettens innhold.....	536
11.1 Et selvstendig rettsgrunnlag – men regulert i loven.....	537
11.2 Beiterett og årstidsbeiter (§§ 19 og 20)	539

11.2.1	Beiteretten gjelder i utmark	539
11.2.2	Årstidsbeiter.....	541
11.2.3	Som hovedregel er beiteretten avgrenset til reinbeitedistriktet....	542
11.2.4	Omdanning av utmark til innmark	543
11.2.5	Fredning av reinbeiteområder	545
11.3	Flyttleier (§ 22)	546
11.3.1	Reindriftsutøvere har rett til å flytte med rein i de deler av reinbeiteområdet hvor reinen lovlig kan ferdes	546
11.3.2	Rett til flytting med rein etter tradisjonelle flyttleier.....	548
11.3.3	Stengning av flyttlei.....	550
11.4	Aksessoriske rettigheter (§§ 21, 23–26).....	552
11.4.1	Husvære, buer o.l. (§ 21)	552
11.4.2	Motorferdsel (§ 23).....	552
11.4.3	Gjerder og andre anlegg (§ 24)	554
11.4.4	Brensel og trevirke (§ 25)	556
11.4.5	Jakt, fangst og fiske (§ 26).....	557
11.5	Alminnelige regler om utøvelse av reindrift (§§ 28–31).....	560
11.5.1	God reindriftsskikk.....	561
11.5.2	Tilsyn (§ 28).....	561
11.5.3	Innsyn og behandling av andre siidaers rein (§§ 29 og 30).....	563
11.5.4	Skilling (§ 31)	564
11.6	Merking av rein og registrering av reinmerke (§§ 32–41)	566

Kapittel 12

Bruksregler, beitebruk, reintall og forhold til annen bruk	570
12.1 Bakgrunn.....	571
12.2 Innhold i og utarbeidelse av bruksregler (§§ 57 og 58)	572
12.3 Beitebruk (§ 59)	575
12.3.1 Kjøreregler for forsvarlig bruk av reinbeitene.....	575
12.3.2 Overprøving av reglene om beitebruk ved jordskifteretten.....	578
12.4 Reintall (§ 60)	580
12.4.1 Bakgrunn	580
12.4.2 Fastsetting av reintall.....	582
12.4.3 Regler for reintallsreduksjon.....	585
12.4.3.1 <i>Forholdsmessig reduksjon basert på siste års reintall</i>	585
12.4.3.2 <i>Fastsetting av øvre reintall per siidaandel</i>	589
12.4.3.3 <i>De strengeste reduksjonsreglene i norsk reindriftslovgivning</i>	591
12.4.3.4 <i>Noen tanker om Sara-dommen</i>	592

12.5 Beitetider (§ 61).....	598
12.6 Distriktsplaner (§ 62)	599
12.7 Ferdsel i område med rein og regler for sikring av hund (§§ 65 og 66).....	601
12.8 Reindriftens naturgrunnlag	602
12.8.1 Reinen og reindriftens utbredelse.....	603
12.8.2 Reinen og beitene.....	603
12.8.3 Sammenhengen mellom årstidsbeitene	604

Kapittel 13

Ansvar for skade forårsaket av rein	610
13.1 Innledning.....	611
13.2 Gjeldende regelverk og dets bakgrunn.....	612
13.2.1 Bakgrunnen for reneiers ansvar for skade forårsaket av rein.....	612
13.2.2 Bufeholders ansvar for beiteskade – og bakgrunnen for det.....	614
13.2.3 Kort om hovedtrekkene i dagens regler om ansvar for skade (§§ 67 og 68).....	616
13.2.4 Gjerder til støtte for reneierens driveplikt (§ 69).....	617
13.2.5 Behandlingen av erstatningskrav for skade forårsaket av rein (§§ 70, 70 a og 70 b)	619
13.3 Forslag om endringer i reindriftsloven.....	619
13.3.1 Reineiers ansvar sammenliknet med bufeeiers.....	619
13.3.2 Forslag om regler som er ment å likestille det objektive ansvaret	620
13.4 Høyesteretts vurdering av reglene og gjeldende rett	622
13.4.1 Betydningen av at saken omhandler samisk reindrift.....	622
13.4.2 Det objektive ansvaret og anvendelsen av skadeserstatningsloven.....	623
13.4.3 Diskriminerende lovgivning.....	626
13.5 Avslutning.....	628

Kapittel 14

Sanksjoner og tvangstiltak	630
14.1 Bakgrunn.....	631
14.2 De enkelte bestemmelsene.....	633
14.2.1 Plikt til å etterleve loven og domstolsprøving (§ 74)	633
14.2.2 Pålegg om opphør av ulovlige forhold og offentlig interesse (§ 75).....	634
14.2.3 Tvangsmulkt, avgift og forelegg (§§ 76, 77 og 78)	634
14.2.4 Tvangsslakting og andre tvangstiltak (§ 79)	635

Kapittel 15

Reindrift og samiske forhold i plan- og bygningsretten	637
15.1 Generelt om hensyn til samisk kultur og samfunnsliv i areal- og samfunnsplanleggingen.....	638
15.1.1 Innledning.....	638
15.1.2 Konstitusjonelle og folkerettslige forpliktelser i planprosessen ..	642
15.1.3 Sametingets rolle – innsigelsesretten.....	643
15.1.4 Sametingets rolle vis-à-vis reindriftenes forvaltningsorganer.....	645
15.2 Reindriften i areal- og samfunnsplanleggingen.....	646
15.2.1 Reindriften og arealene	646
15.2.2 Deltakelse og medvirkning.....	648
15.2.3 Innsigelser.....	649
15.2.4 Kommunal planstrategi.....	652
15.2.5 Kommuneplanen.....	653
15.2.6 Hensynssoner.....	655
15.2.7 Bestemmelser til arealplanen.....	657
15.2.8 Reguleringsplaner.....	658
15.2.9 Arealbrukskart	659
15.2.10 Konsekvensutredning.....	661

Kapittel 16

Finnmarksloven, forvaltningen og rettskartleggingen i Finnmark	665
16.1 Finnmarksloven, Finnmarkseiendommen og lovens forvaltningssystem	666
16.1.1 Bakgrunn og lovhistorikk	666
16.1.2 Lovens formål, virkeområde og folkerettslige rammer.....	670
16.1.3 Finnmarkseiendommen, eierforhold, styresammensetning og oppgaver.....	673
16.1.4 Forvaltningen av fornybare ressurser på Finnmarkseiendommens grunn	678
16.2 Finnmarkskommisjonen, Utmarksdomstolen og rettskartleggingen.....	684
16.2.1 Lovhistorikk og bakgrunn for rettskartleggingen.....	684
16.2.2 Noen metodiske utfordringer ved anvendelse av Finnmarksloven	689
16.2.3 Mandat og avgrensninger	690
16.2.4 Rettsforhold internt i reindriften og til fiskeplasser i sjø- og fjordområder.....	693
16.2.5 Hensynet til samiske sedvaner og rettsoppfatninger	695
16.2.6 Finnmarksloven § 5 første og andre ledd og deres betydning.....	697
16.2.7 Prosessreglene.....	701
16.2.7.1 <i>Igangsetting av sak, valg av utredningsfelt og sakens opplysning</i>	701
16.2.7.2 <i>Finnmarkskommisjonens rapport og partenes respons</i>	704

16.2.7.3	<i>Mekling, avtaleinngåelse og grensemerking</i>	707
16.2.8	Utmarksdomstolen for Finnmark.....	709
16.2.8.1	<i>Mandat, sammensetning og frister for saksanlegg</i>	709
16.2.8.2	<i>Eksklusiv kompetanse, saklig avgrensning og avvisning</i> ...	711
16.2.8.3	<i>Ansvar for sakens opplysning og bevisbedømmelse</i>	714
16.2.8.4	<i>Rettsmiddel</i>	715
16.2.8.5	<i>Kostnadsreglene</i>	716
16.3	Rettsanvendelsen - rettskartleggingen i praksis.....	718
16.3.1	Rettskartleggingen fram til i dag.....	718
16.3.2	Finnmarkskommisjonens fem første utredninger	720
16.3.2.1	<i>Rettsanvendelsen</i>	720
16.3.2.2	<i>Om vekten av statens disposisjoner</i>	723
16.3.2.3	<i>Høyesteretts vurderinger av statens disposisjoner</i>	726
16.3.2.4	<i>Kritikk fra Sametinget og internasjonale organer</i>	728
16.3.3	Finnmarkskommisjonens rapport for felt 4 Karasjok.....	730
16.3.3.1	<i>Befolkningen i utredningsfeltet har kollektiv eiendomsrett</i>	730
16.3.3.2	<i>De bevismessige vurderingene av statens disposisjoner</i>	732
16.3.3.3	<i>Vurderingene av befolkningens bruk</i>	734
16.3.3.4	<i>Betydningen av ILO-169</i>	737
16.3.3.5	<i>Finnmarkskommisjonens konklusjon</i>	739
16.3.4	Høyesteretts dom i Karasjok-saken.....	742
16.3.4.1	<i>Bakgrunn</i>	742
16.3.4.2	<i>Rettsanvendelsen: Betydningen av folkeretten versus nasjonal tingsrett</i>	743
16.3.4.3	<i>Bevisbedømmelsen</i>	745
16.3.4.4	<i>Mindretallsvotumet</i>	747
16.3.4.5	<i>Betydningen av Karasjok-dommen</i>	747
16.4	Vurderingen av reindriftsrettighetene under rettskartleggingen.....	749
16.5	Oppsummering.....	752

Kapittel 17

Forvaltning av land og naturressurser i samiske områder sør for Finnmark	754
17.1 Dagens forvaltning og rettsforhold.....	755
17.1.1 Nordland og Troms.....	755
17.1.2 Samiske områder sør for Nordland og Troms	756
17.2 Samerettsutvalgets lovforslag for de samiske områdene sør for Finnmark.....	757
17.2.1 Mandat og forslag.....	757

17.2.2	Forslag om kartleggings- og anerkjennelseslov	758
17.2.3	Forslag om hålogalandslov	759
17.2.4	Kritikk for manglende oppfølging	760
17.3	Statsallmenningslovutvalets forslag	761
17.3.1	Mandat og geografisk utredningsområde	761
17.3.2	Forslag generelt	762
17.3.3	Forslag relatert til samisk reindrift	764
17.4	Oppsummering	766
	Kilderegister	768
	Stikkordsregister	806

Sammendrag

Čoahkkáigeassu davvisámegillii

[sammendrag på nordsamisk]

Sáme ja boazodoalloriekti lea rievttigažaldagaid birra mat gusket eanageavaheapmái, čáziid ja luondduriggodagaid ja maiddái sullašaš gažaldagaide mat gusket suodjaleapmái ja sámi kultuvrra ja ealáhusaid ovdanahttimii. Boazodoalloriekti lea guovddázis sámerievttis. Sihke geavhandábiid, luonddugeavaheami ja diggemearrádusaid bokte lea boazodoalloriekti buktán ollu dasa mii otnábeaivvi gulla sámerievtti doahpaga vuollái.

Girji álggahuvvo muhttun vuđolaš fáttaguin sámerievttis, earret eará sámi kultuvrra vuodđolága suodjalusa birra, mo Norgga riektivuogádat suddje sámi kultuvrra ja servvodaga ja mo dat guoská nuppiid riikkaide. Joatkevaččat girji dárkilit govahallá sámi historjja ja rievttihistorjjá. Ja mo boazodoallu lea ahttanuššan álgodohkehemiin sámi árbevirolaš geavaheamis, sevdnjes heaittihanáigodága čada dáruiduhtima suoivanis gitta dassá go dohkehuvvui ealáhussan mas lea priváhtarivttiid suodjalus.

Sámerievtti riektigáldut ja vuogádağa metodii čáhkejuvvo buorre sadji. Earret eará čuvgehuvo mo heiveheamit Norgga riektivuogádahkii berrejit dahkkot. Gaskariikkalaš álgoálbmot ja unnitloguid riekti maid lea ožžon buori saji sihke dakko bokte ahte eanemus guovddáš reaidut leat čilgejuvvon ja njuolggadusat mat gusket iešmearrideapmái, oasálastimii ja sisdollui dan suodjaleamis mii kultuvrii boahdá. Girji maid čilge mo eanavuoigatvuodaid oastin ja dohkkeheapmi doaibmá Norgga rievttis, mo hálldašeami vuodul ánammen doaibmá, mo árbevirolaš geavheapmi mii áddá rivttiid doaibmá ja mo daid sáhtá heivehit Norgga rievttivuogádahkii suddjen dihtii sámi kultuvrra. Mo geavahit njuolggadusaid siskkáldas guovtteoavilvuodaid čoavdit boazodoalus, boazodoalu rievttivuodđu ja ekspropiašuvnna-suodjalus maid čilgejuvvo girjjis.

Boazodoalu lágideapmi ja guđet leat rievtti lahtut maid mitaluvvo. Vuoiगतvuohta eaiggáduššat bohccuid, siidda ja siiddoasi, sajádat lágideamis ja boazodoallovuogatvuoda sisdoallu, dábálaš njuolggadusat boazosiidastallama birra, buriid

meanuid birra boazodoalus ja guohtunnjuolggadusaid birra leat guovddáš oasis. Trollheimen boazodollui lea maid čáhkejuvvon sadji.

Girji maid čilge ovddasvástádusa go bohccot leat dagahan vahágiid, ovddasvástádus mii čuovvu vaikko ii leat váruihisvuodain dagahan vahágiid ja dat diggemearrádusat mat dakkár áššiide gusket ja mo dat ovddasvástádus lea dadistaga ovdanbohtán. Lea maddá biddjon sadji plána- ja huksenlága čilget ja makkár áššiid huksejeaddjit ja doaibmabijuid álggaheaddjit fertejit duohtalit sámi servvodaga ektui.

Lassin lea girjjis maid dárkilis čilgehus Finnmárkku lága, rievttikárten ja háldašeami odasteaddji luondduriggodagaid birra Finnmárkku eatnamiid alde. Njuolggadusat ja árvaluvvon njuolggadusat eananhálddašeami birra máddelis Finnmárkku maddái giedahallojit.

Tjoahkkájgæsos julevsámegiellaj

[Sammendrag på lulesamisk]

Sáme- ja ællosujttoriektá guosská riektágtájtálvisájda mij gullu ednamijda, tjáhtttijda ja luonndoluohkkuj árbbedábálasj sáme árrombájkijn, ja duodden aj muodugasj guosskavasj riektágtájtálvisájda sáme kultuvra ja æládusáj suodjalime ja ávddánime gáktuj. Sámerievtá guovdátjin le ællosujttoriektá. Sihke dábij, luonndoadnema ja riektámærrádusáj baktu le ællosujttoriektá buktám ednagav mij uddni gullu sámeriektá vuolláj.

Girjje álgaduvvá soames vuodulasj tiemáj sámeriektás, duola dagu sáme kultuvra Vuodolága suodjalusá birra, gáktu Vuonarijka riektá suodjji sámegiellav ja sáme sebrudagájt, Sámedikke birra ja sámij vidjurij birra ietjá rijkajn. Girjje dárkkelit tjielggi sámij histávrváv ja riektáhistávrváv ja ællosujto ávddánimev. Gáktu sáme árbedábe álgos dâhkkiduváj ja suodjaluváj, hiejtedimegávddaj mij dárojduhttemis vájkkuduváj ja gitta dalluttij gâ dâhkkiduváj æládussan mij priváhtariektálattjat suodjaluvvá.

Sámeriektálasj gáldo ja vuohkeoahppo aj vuoroduvvá, gânnâ duola dagu Vuona riektá hiebadime tjalmostuvvi. Rijkkagasskasasj iemeálmuk ja unneplágo riektá li aj vuoroduvvam. Ájnnašamos rijkkagasskasasj ræjdo li dajnas tjielggiduvvam ja aj njuolggadusá iesjmierredime, oassálasstema ja kultuvra suodjalime hárráj.

Girjje tjielggi aj gáktu ednamriektá ámastibme ja dâhkkidibme Vuona riektán doajmmá, gáktu háldadibme adnema vuodujn doajmmá, gáktu árbedábálasj ávkástallama mij riektájt vaddá doajmmá ja gáktu máhttá hiebadit Vuona riektáj jus galggá sáme kultuvrav bærrájgæhtttjat. Gáktu galggá adnet njuolggadusájt mij

guosská ællosujto sinŋalassj rijdojda, ællosujto riektávuodo ja Vuona rijka ekspropriasjávnnåsuodjalus njuolgasusá aj tjielggiduvvi.

Ællosujto háldadibme ja riektásubjækta aj árvvalattaduvvá. Riektá boahthsujt æjggut, sijdda ja sijddaoase háldadime birra aj giehtoduvvá. Ællosujto riektá sisadno, almulasj njuolgasusá ællosujto hárráj, buorre sujttimdábe ja njuolgasusá guohtomij hárráj li dánna ájnas oase. Trollheimena ællosujto birra aj giehtoduvvá.

Girjje tjielggi aj ávdåsvåsstådasåv gå boahttu le bæjssstalam, ávdåsvåsstådasåv mij tjuovvu vájku ij le dågunisvuohtha vuodon bæjssstalmiis ja diggemærrådasåjt mij dákkir åssjijda gullu ja gåktu dá ávdåsvåsstådaså ávdånboahotá. Någgodåjma njuolgasusá aj tjadåduvvi. Girjjáj le aj tjårggam plådna- ja tsiekkaduslåhka ja gåktu háldadiddje ja doajmmaåvdåsvåstediddje hæhttuji vieledit ællosujtov, sáme kultuvrav ja sebrudagåv plådnej bargadijn.

Duodden le girjen stuorra oase Finnmårkolåga birra, rievtesvuodaj guoradalama birra ja Finnmårkoåbmudagå háldadime birra luonndoluohkoj gåktuj. Duodden le aj oasse udnåsj ja oajvvaduvvam njuolgasusåj birra mij guosská háldadibmáj ednamiis ja luonndoluohkojs årbbedåbålasj sáme dåfujn Finnmårko oarjjela Vuonarijkan.

Iktedimmie åarjelsaemien

[sammendrag på sørsamisk]

Saemie- jih båtsoereakta lea laante, tjaetsie jih eatnemevierhtie saemien dajvesne, jih aaj reaktagyhtjelassh vaarjelimmien jih evtiedimmien bijre saemien kultuvreste jih jieliemijstie. Båtsoereakta lea jarngesne saemiereaktesne. Båtsoe lea provhki, eatnemeåtnojne jih reaktaåtnojnen tjårrh viehkiehtamme daan beajjetje *saemiereakta*.

Gærja såemies vihkeles aamhtesh saemiereakteste åehpiedahta, vuesiehtimmien gaavhtan saemien kultuvre maadthlaakevåaromem åtna, guktie edtja gíelem jih ektijevoetejielemem gorredidh nõorjen reaktesne, Saemiedigkie, jih saemien tsiehkieh jeatjah laantine. Vijriesåbpoe saemiej histovrijen jih reaktahistovrijen bijre, jih aaj båtsoereaktan evtiedimmien bijre, dehtie aareh dåhkassjimmeste saemien provhke-reakteste, akten boelhken dåaresth daaroedehtemen sjiekenisnie, jih dåhkassjæmman goh jieleme aktine privaateriekteles vaarjelimmie.

Saemiereaktan reaktagaaltijh jih vuelkiediejesidie stoerre sijjeh gærjesne, gusnie jeatjah tjoevkesem beaja dejtie sjiehtedimmide mah tjuerieh dorjesovvedh nõorjen reaktesne. Gaskenasjovnaale aalkoealmetje- jih unnebelånkoereakta aaj gamte sijjiem åådtje, dovne gosse voernges dirregh digkede, jih gosse digkede

njoelkedassi bijre jijnjenænnoestæmman, meatanârroejasse jih materijelle vaarjelæmman aalkoealmetji kultuvreste.

Gærja aaj lea evtiedimmien jih jååhkesjimmien bijre laantereaktaj bijre nõörjen reaktasne, daan nuelesne njoelkedassh eekemen jih aalteren tijnen åtnoen bijre, jih dej sjiehtedimmiej bijre mah tjuerieh dorjesovvedh juktie saemien kultuvrem gorredidh. Aaj edtja sjiehtesjimmie njoelkedassijste tjjelkestidh sisnjelds rijtedimmine båatsoesne, båatsoen reaktavåarome jih ekspropriasjovnevaarjelimmie nasjonaale reaktan mietie.

Gærjesne aaj båatsoen öörnedimmie jih reaktasubjekth digkiedieh. Reaktah bovtsh utnedh, sijte jih sijteæsien sijjeh öörnedimmesne, jih aaj båatsoereaktan sisvege, siejhme njoelkedassh båatsoen bijre, hijven båatsoeaerpievuekieh jih njoelkedassh gåatomedajven bijre, leah vihkeles biehkieh daennie gærjesne. Båatsoe Trollheimesne aaj sijjiem åådtjeme.

Vijriesåbpoe dle gærja diæden bijre vædtsoesvoeten åvteste mah bovtsh leah dorjeme, dihte objektive diæde jih dihte reaktavuekie mij lea evtiesovveme daesnie. Aaj njoelkedasside staeriedimmien jih diædtelgimmien bijre vuartasjamme. Aaj soejkesje- jih bigkemelaaken bijre jih krööhkemh mejtie soejkesjæjjah jih råajvarimmieaajhterh tjuerieh vaeltedh båatsose, saemien kultuvrese jih siebriedahkejieliedasse dajve- jih siebriedahkesoejkesjimmesne.

Lissine dle gærja aktem vijries stuhtjem Finnmaarkelaaken vadteme, reaktagoerehtallemen jih reeremen bijre orrestimmeles vierhtijste Finnmaarkeneken dajvesne. Dihte aaj giæhtjede dejtie raeriestamme jih daaletje njoelkedasside reeremasse laanteste jih eatnemevierhtijste dejnie saemien dajvine Finnmaarkhen ærjielisnie.

Summary in English

Sámi and reindeer husbandry law deals with legal issues concerning the use of lands, waters, and natural resources within the traditional Sámi areas, as well as adjacent legal issues relevant to the protection and development of Sámi culture and livelihoods. Central to Sámi law is the rights to reindeer husbandry. Through customs, nature usage, and legal precedents, the reindeer husbandry has contributed significantly to what today goes under the term Sámi law.

The book starts with some basic themes of Sámi law, including the constitutional protection of Sámi culture, the safeguarding of language, livelihood and societal life of the Sámi, the Sámi Parliament, and Sámi relations in other countries. Furthermore, it provides a thorough insight into the historical and legal history background of the Sámi, as well as the reindeer herding right and its development, from an

early recognition of Sámi customary law, through phases of suppression during the period of Norwegianization, up to recognition as an industry and livelihood with legal protection under private law.

Significant attention is dedicated to the legal sources and methodology of Sámi law, where, among other things, the focus is placed on the adaptations that must be made in Norwegian law. International indigenous and minority law is also given a wide place, both in describing the key instruments, and in analyzing the norms on self-determination, participation, and the substantive protection of indigenous culture.

Furthermore, the book deals with the acquisition and recognition of land rights in Norwegian law, including the rules on prescription and immemorial usage and the adaptations that must be made to safeguard Sámi culture. The application of the rules to internal cases in reindeer husbandry, the legal basis of that husbandry and expropriation protection under national law are also explained.

The organization and legal entities of the reindeer husbandry are also explained. The right to own reindeer, the *siida* and the *siida* units place in the customary organization, as well as the content of the reindeer herding right, general rules on the practice of reindeer herding, good customs in reindeer husbandry, and regulations governing herding activities are important elements here. The reindeer herding in the mountainous areas of Trollheimen is also revealed.

Moreover, the book deals with liability for damage caused by reindeer, objective liability and the case law here developed. Attention has also been paid to the rules on sanctions and coercive measures in reindeer husbandry. Space has also been given for a significant analyzes of the Planning and Building Act and the considerations that planners and project owners must take into account for reindeer herding, Sámi culture in spatial and community planning.

The book also has an extensive section on the Finnmark Act, the legal survey of the land rights in Sámi areas and the governance of renewable resources on the land of the Finnmark Estate (FeFo). Likewise, proposed, and existing rules for the governance of land and natural resources in the Sámi areas south of Finnmark are examined.

KAPITTEL 1

Innledning

Reindrift og store deler av det øvrige grunnlaget for samisk kultur er forankret i bruk av natur og naturressurser. Bildet er fra Gahpperus i Reisadalen i Reinbeitedistrikt 36 *Čohkolat ja Biertavárri*.
Foto: Øyvind Ravna

1.1 Reindrifftsrett og rettsforhold om samisk naturbruk

Sameretten omfatter rettsspørsmål som er knyttet til at samene, som folk og urfolk, kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. Samene er som urfolk sterkt knyttet til sine land- og ressursområder, og til bruken av disse. Sentralt i denne naturbruken står samisk reindrift, som gjennom sedvaner, naturbruk og rettspraksis har bidratt til mye av det som i dag går under betegnelsen *samerett*. Rettsspørsmål relatert til samisk naturbruk, vern av samisk kultur, rettsavklaringer og reindrift er dermed bokas tema.